

NENA

Egy özvegy élete és halála

NÉMETH ISTVÁN

Csendesen, vigyázva nyomtam le a kiskapu kilincset. Zajt ne csapjak! Úgy osonjak be hozzá, mint szobába a napsugár. Nena ott tesz-vesz a kertjében, s amikor fölegyenesedik, én már előtte állok.

– Hát te?! – csapja össze majd a kezét, és hirtelen nem tud többet mondani meglepetésében, de mozdulataival, mint egy pantomimművész, annál elbűvölőbben fejezi ki hirtelen támadt örömét, hogy újra láthat.

Senki más el nem tudta ezt úgy játszani és elhíttetni, mint a Nena. Minden mozdulatából a szívből jövő öröm sugárzott. Ahogy a szemét lehunyta, ahogy a fejét ingatta, ahogy a száját az alig megfogalmazható öröm kimondására igazgatta.

Többek között ezért szerettem vele találkozni.

Azért, ahogy ő tudott megörvendeni a hozzátartozóinak.

*

S ő is mintha mindig erre a pillanatra várt volna. Hogy a viszontlátás örömét az ő sajátosság, utánozhatatlan dramaturgiájával eljátszhassa.

Pedig Nena erről semmit se tudott. Nem színészkedett. Hiába tartott tükröt elébe annyiszor egyik húga, édesanyám, aki kitűnően tudta utánozni langaléta nénjét; Nena megmaradt mindvégig annak, aki volt; lepergett róla a csipkelődés.

Belecsípni különben akkor se lehetett volna, ha valaki így akarta volna megrézfálni. Nenán egyszerűen nem volt mibe belecsípni. A csontjaira ráaszott a bőre. Esetleg kétfelől az arcát lehetett volna megcsipkedni. Azokat az élete végéig megőrzött rózsás párnácskákat, amelyeket min-

dig megcsodáltam rajta. Mert ellentétben álltak gazdájuk örökös sopánkodásával.

(„Ráncos arcának tengerében, arcának kellős közepén egy rózsás, bársonyos sziget” – írtam egyszer ezekről a párnácskákról . . .)

Ezt a sopánkodást is színészeket megszégyenítő módon hosszú élete folyamán naponta eljátszotta. Megint úgy, hogy nézői, hallgatói soha meg nem unták. És megint úgy, hogy számára ez nem játék volt, nem imitáció, sohasem affektált, mindig a lényéből, lényegéből fakadó megnyilatkozás volt. Folyton-folyvást valami bajára panaszkodott, leginkább a gyomrára, mindig meg akart halni, ott lebegett mindig valahol a betegek és az egészségesek között, meggyőzően ecsetelve számtalan nyavalyáját, miközben azok a párnácskák kétfelől az arcán lobogtak az egészségtől.

És még ilyenkor, gyűszűre szedett szájjal előadott sopánkodásaikor is valami megfoghatatlan derű áradt belőle. Ez a derű átsugárzott arra is, aki őt hallgatta. „Nem baj, Nena, mondtam vagy gondoltam magamban, maga azért száz évig fog élni.”

Kevés híján meg is érte a százat.

Hosszú életének, de varázsának titka is a vele született derű volt. Önön derűjében nem fürdött ugyan, vagy csak nagy ritkán, nem is tudott róla, éppúgy nem, mint ahogy a Jó se tartja ezt számon önmagáról, de akik Nena közvetlen közelébe kerültek, számtalanszor megmerültek a belőle áradó fényben.

*

Kétszer özvegyült meg, másodszor végérvényesen. Az első férjével való házasságából egy fia, a másodikból egy lánya született. Életének több mint felét – róla csakugyan elmondhatjuk – tisztes özvegységben töltötte el. De mert hogy még viruló asszony korában vált másodszor is özvegygé, nem állíthatjuk bizonyosan, nem kísértette-e meg olykor-olykor őt is az ördög? Hiszen piacra járó volt, kofa. Tehát egy olyan valaki, aki sokszor, hetente többször is kimozdult a falujából, járt-kelt, utazott, otthonosan mozgott a kofatársadalomban, a közismerten szabadszájú, fölvägott nyelvű, szabadabb viselkedésű emberek között. A környékbeli piacokat járta: a szekicsit, a feketicsit, a kúlaít, a verbászit, valószínűleg a távolabb esőket is, de az említetteket hetente. Mégse vedlett át „igazi” kofává olyan értelemben, hogy megengedte volna magának a szabadszájúságot, hogy a szabadabb viselkedésről ne is beszéljünk. Talán még kacérkodni sem tudott, igazi szent életű kofa volt, ha ismer ilyen kofát a

világ és a világirodalom. Soha egy kétértelmű megjegyzést nem hallottam a szájából.

Említettem már, hogy nemigen lehetett volna megcsipkedni akkor sem, ha ezt esetleg valakinek megengedte volna. Száraz, csont-bőr asszony volt. A járása mégis olyan, ahogyan a nóta mondja, libegő. Azaz a szoknya volt rajta libegő. Persze, hogy a szoknya szépen libegjen, ahhoz szépen is kellett járni. A Nena igen szép járású asszony volt, a szoknya mindig úgy ringott rajta, mint egy szép, kihívó harang. Persze fiatalabb korában. Még mielőtt meggömbült volna a mindig kihúzott, egyenes dereka. Még mielőtt jócskán megöregedett volna.

És ha csoportban ment valakikkel, mondjuk, a piacra igyekvő kofa-asszonyokkal, mindig utána kellett nyúlni, hogy visszahúzzák a csapatba, mert néhány lépéssel mindig megelőzte a társait. Mindig sietett, talán hogy jobb helyet foglalhasson magának a piacon.

Nem tudni tehát, hogy ezt a csontos, szent életű kofát és özvegyet megkísértette-e olykor-olykor vagy valaha is az ördög, de hogy őt igenis megkörnyékezték, arra az alábbi történet a bizonyíték.

Mielőtt azonban ezt ő maga előadná, látni kell magát a történet hőseit. Mindenekelőtt tudni kell, hogy Nena az esettel sosem dicsekedett. De amikor először kibuggyant belőle, természetesen szigorúan zárt körben, az őt mindig ugratni, „macerálni” szerető nővérei előtt, attól fogva Nenának nem volt maradása: ha a testvérek jót akartak mulatni, addig nyösztették szegényt, hogy újra és újra el kellett mesélnie, elő kellett adnia a botrányos és szégyenteljes inzultust.

Igen, előadni, hiszen maga a történet nem valami épületes. De ahogy ezt rettenetes kinszenvedések közepette előadta (végül persze már élvezve, megjátszva az egészet, hiszen tudta, látta, hogy ez nővéreit a színháznál is jobban szórakoztatja) azt, ahogy mondani szokás, látni kellett.

Mindenekelőtt ott ült, dehogy is ült: trónolt a nővérek mindig kíváncsi, kaján gyűrűjében a meszelőnyél Nena, s mint általában mindig, ezúttal is sopánkodó, de most őszinte sajnálatot, részvétet kiváltani nem tudó ábrázattal, hiszen mindenki tudta róla, hogy örökös gyomorbajával, örökös meghalni akarásával mindenkit túl fog élni, tehát ott trónolt Nena a kör és a figyelem központjában, mint egy drámai színésznő, aki életének nagy monológját fogja előadni a köré, azaz a színpadra telepedett közönségnek.

– Már elfújtam a lámpát – kezdte lehunyt szemmel, kellő áhítattal, tisztességben megőszült fejét ingatva –, mert az esti ájtatosságot így szoktam elvégezni, fehér pendelben, az ágyban ülve. Buzgón fohászok az én jó Istenemhez, épp aznap délelőtt halt meg szegény Kramli

Verka néni, hát az ő lelki üdvéért is elmondtam egy imát, így ájtatoskodok, fohászkodok egymagamban, rídogálok egy sort, mert mit csinálhat egy beteg, magányos özvegyasszony, hát így üldögelek itt a vak sötét szobában az ágyban, ájtatosság közben tán már meg is szunnyadtam egy kicsit, jaj, rebbenek föl, tán csak nem büntet meg ezért az én jó Istenem, milyen gyarló az ember, no hamar-hamar ráadásul még egy Miatyánkot, amikor, képzeljétek! a fejemen valaki halkán megkocogtatja az ablakot. Elnémultam! Megállt bennem a lélek. Teremtő ég. A lélegzetem is elállt. Ülök fehér pendelben a párnák közt, tudom, hogy függöny van az ablakon, és látom, hogy vaksötét van, de ha ez a fehér ing most mégis kivilágít rajtam? És meg vagyok dermedve. Így ülök egy darabig, amikor másodszor is megzörgetik az ablakot, de most már nemcsak finoman, ujjhegygel, mint az előbb, hanem komiszabban. Rémületemben hirtelen fölkiáltok: – Ki az? – Jaj, édes testvéreim, én azt a riadalmat nektek elmondani nem tudom. Hogy én mit éreztem egyedül a sötétben, abban a sötét szobában, egyes-egyedül. És megint fölkiáltok: – Ki az? – És erre kint az ablak alatt megszólal egy reszelős, öreg férfihang: – Engedjél be, Trezám! – Úristen! Most már minden porcikám reszket, ezt a szégyent, ezt a szégyent kell megérem. – Azonnal takarodjon innen! – szoltam ki hirtelen fölbátorodva. – De bizony az nem tágít. Könyörgőre fogta. És most csak gondoljátok el, mit mondott! Szinte láttam, ahogy azzal a vén pofájával rátapadt az ablakomra. Úgy könyörgött.

S mert a hallgatóság már tudta, hogy könyörgött az éjjeli lator, valaki, nem bírva visszatartani a nevetését, közbeszólt:

– De te, Trezám, ugye, hősiesen ellenálltál a csábításnak.

Nena annyira beleélte magát a szerepébe, hogy nem is hallotta a közbeszólót.

– És tudjátok, közben mit csinált az a lator ott az ablakom alatt? A körmével kaparászta az ablakkeretet! És csak könyörgött: – Engedjél be, Trezám!

Nena a szemét most a mennyezetre függesztette, s a századik előadás után is sikerült elhíttetnie a közönséggel, mennyire lesújtotta, megalázta őt az az ablaka alatt kapirgáló lator szennyes ajánlatával. Az arca még most, a századik előadás után is lángolt, és tiltakozott.

– No és aztán mit mondott a lator? – sürgették a sopánkodásba fagyott özvegyet.

Nena ismét lehunyta a szemét, mert az, ami ezután történt, illetve amit ezután mondott az az Istentől elrugaszkodott éjszaka réme, nem lehetett az Úr mindenütt jelen levő színe előtt nyitott szemmel kimondani.

– Néhányszor még elismételte, hogy engedjem be. Aztán, képzeljétek, mit mondott? Azt mondta, de szinte már súgva: Engedjél be, Trezám; *jó lesz neked is meg nekem is*. Ezt mondta.

A szemét egy darabig még csukva tartotta, de így is „látta”, hogy nővérei már mind a szoba földjén fetrengenek neveltükben, mert még mindig nem ment a fejükbe, mi lehetett volna abban a jó és élvezetes, ha egy vén, reszelős és reszkető hangú kecske meg egy Szentéletű Meszelőnyél egymásba gabalyodott volna a hitvesi nyoszolyában, amelybe, amióta Nena a második urát is eltemette, férfiember nem szagolt bele.

Aztán lassan felnyitotta a szemét, s elérhetetlen magasságból tekintett le három testvérére, akik komoly, meglett asszony létükre a földön fetrengenek, marcangolják egymás combját, s fuldokolnak a nevetéstől. Meg volt magával, azaz a produkciójával elégedve. Már ő is mosolygott, s a győztes sugárzó arcával csak ennyit mondott:

– Komiszak vagytok.

*

Egy kicsiny sarokháza volt, kívül-belül ő tartotta rendbe, tapasztotta, meszelte, ajnározgatta. Igen, ajnározgatta egy hosszú életen át. Ezenkívül a házhoz tartozó kis kertjét ajnározgatta, virágokat nevelt a kertjében, elsősorban krizantémot, a híres krizantémjait. És virágmagokat termelt. Bolyhos katicát, szalmavirágot, nyári-őszi rózsát, tarka violát, fehér violát, estikét, tátogatót, szegfűt, hajnalkát, duplaszegfűt, petúniát, pistikát, törökszegfűt, szarkaláb-, bazsalikom-, rezeda- és purzsinkamagot. Ennek a virágnak a mákszemnél is kisebb a magja. A virágmagokat vászonzacskókba, csíkos vászonzacskókba gyűjtötte, s ezeket a falatnyi zacskókat oldotta meg a piacokon. A zacskókból a virágmagokat mokkáskanállal mérte. Minden kanalak között alighanem ez a legkisebb kanál. Virágmagmérő kanál. Van szappanfőző kanál, van nagy levesmerő kanál, amivel a szegénykonyhák kazánjából mérik a híg levest vagy sovány főzeléket, van közönséges le vesszedő kanál, aztán evőkanál, kávéskanál, végül a mokkáskanál. A Nenának még volt ilyen mokkáskanala.

A mokkáskanálba a pirinyó purzsinkamagból is csak néhány szem fér. Ha óvatosan bánunk a kanállal. Ám ha magkímérés közben remeg a kezünk, még az a néhány purzsinkaszem is visszahull a magoszacskóba!

A nővérek ha heccelni, macerálni akarták Nenát, ha együtt voltak, mindig eljátszották, hogyan méri Treza remegő (szándékosan remegő)

kezével a virágmagot a piacon. Természetesen a dolgot eltúlozták, mert a Nena nem tudta volna évtizedeken át megállni a helyét a piacon, ha a vevőivel úgy bánt volna, ahogyan a nővérei bemutatták. Pedig mindvégig megállta a helyét a piacon; a saját nevelésű virágokból, a saját maga által termesztett virágmagokból élt, teljesen önellátó volt; nemcsak a piacon, az életben is megállta a helyét. Ezt maguk között a mindig csipkelődő nővérei is elismerték, s mindig is csodálattal tekintettek az örökké sópáncodó, búcsúzkodó, panaszkodó, de valójában hihetetlenül életrevaló magányos özvegyre.

Kicsiny, valóban egy lakóra méretezett házában a hátsó szobácskájában élte le hosszúra nyúlt özvegy éveit. Elöl volt a tisztaszoba, bizony, az se volt valami tágas, de a hátsó szoba, a kisszoba, ahol élt, egy luk volt. Egy szerzetescella. Az ajtó mögött a sarokban banyakemence, aztán egy nyoszolya, egy egyszemélyes ebédlőasztal, kis kredenc, és már tele is volt, zsúfolásig tele volt a kicsiny, mindig fehérre meszelt szobácska. Ha mind a három húga egyszerre látogatta meg a Nenát, csakugyan egy tűt se lehetett volna már leejteni a szobácskában. Ez a szobácska volt az özvegy szentélye.

*

Nena kilencvenéves. Fölköszönteni jöttünk. A szentélyben telepszünk le. A kis kredencen egy pohárnak támasztott képeslap: *Zum 90. Geburtstag alle guter Wünsche*. A lánya küldte Németországból.

– Olyan fejkúgásom van – panaszkodik az ünnepektől –, hallom, hogy beszéltek, csak a szavak, a szavak . . .

Az ágya fölött lógó szekrényes faliórára mutat:

– Éccaka nem tudok pihenni, mert azt lesem, hogy jár-e az óra . . . Jaj, egyem meg a szíved, járj, mert megbolondulnék, ha megállnál. Alig hallok a ketyegését, csak a mutatóját figyelem. Ma reggel megállt, kivettem a tokjából, megindítottam. Egyem meg a szívét. Hetvenéves. Feketicsen vettem.

Félek, hogy nem nyílnak ki a krizantémjaim. Pedig mire megöntözöm őket, örökre ki vagyok fáradva. A piacon is volna mit eladni, de oda lemenni! Útközben tízszer le kell ülnöm. És a kispadokat már minden ház előtt fölszedték.

Utoljára ötvenhét kiló voltam, nem tudom, most vagyok-e negyven. Már csak a ruha van rajtam. Jaj, azok a hajnali öltözködések! Én már csukott bugyit nem hordhatok. A bugyi után két gyapjúmelegítő, a szoknya korcát komiszul begyűröm a derekamra kötött madzagba, mert raj-

tam már minden madzagon van, és minden összecsomósodik rajtam, ilyen az öregkor. Aztán jön a többi felsőszoknya, a kisebb pulóver tetejére a nagyobb, arra a még nagyobb, tovább tart öltözködni, mint a reggeli ájtatosságot elmondani, igaz, az öltözködés közben is mondom, mert a templomba lemenni nekem már kinszenvedés. Csak ne volnék ilyen kiállhatatlan: semmit se állok ki szó nélkül. Átmegek az Etához: mondd, testvér, megérem én még, hogy a lépcsőföljáród mellé korlátot szereltetsz, amibe megkapaszkodhatok? – Minek korlát a két lépcsőfokhoz? – morog rám az Eta. – Majd megtudod, testvér, ha te is kilencvenéves leszel . . . Jaj nekem. Itt ez a gang is. Ha hozzáérek, már jön le róla a méz. Ez adja nekem a legtöbb munkát. A falaknak az ajnározgatása. Most vettem egy félkézmeszelőt, foltozgatom vele a falakat. Mert ki csinálja, ha én nem csinálom? A menyem is velem együtt kétrét görnyedve jár, hetvennégy éves.

És most mondjátok meg: ennyi bánatot kibírni, amennyit én kibírtam. Két gyereket egyedül fölnevelni, ezt a házat a tíz körömmel összekaparni. Csak a virágjaim meg ne fagyjanak mindenszentekig. A krizantémfejekre már megcsináltam a sapkákat. Közben az én ágyam meg teljesen kihül.

*

Falatnyi kertje, talán legfőbb örömeinek s minden jövedelmének forrása, a virágokon s virágmagokon kívül mindent megtermett, ami egy egyszemélyes háztartáshoz szükséges volt, kicsiny udvara pedig a tojást és húst. Termesztett a kertjében még „csemete”-kukoricát is. A szomszédságában élő, szintén korán megözvegyült húga (a testvérek között az egyetlen, aki mindvégig magázta Nenát) hiába javígtatta, hogy az nem csemete-, hanem csemegekukorica, számára csemete maradt. Voltak sajtóságos szavai, amelyeket csak ő értett, a környezete legfeljebb csak sejtette az értelmét. Nenán mindig „érezni” lehetett valami „régiséget”; eltekintve a nagyszülőktől, akik lassan mind elmentek, a családban egyedül ő képviselte a tizenkilencedik századot.

Örzött egy családi ereklyét, édesanyja, a Szüle imakönyvét. Szüle ezt az ima- és énekeskönyvet fiatalasszony korában kaphatta vagy vehette, épp Nena születése évében. „*Teréz lányom született az 1893-dik évben, október 5. napján*” jegyezte be saját kezűleg azon melegében elsőszülött lánya világrajövetelekor. Előbb azonban ezt a szöveget jegyezte be az imakönyv első lapjára: „*Paksi Verona. Ez az ima és énekeskönyv aki megtalálja ha Istent ösmer akkor vissza adja 1893-dik évben június 5 napján kelt Kis Hegyesen.*” A Szüle halálát már az örökös jegyezte be „*Kedves*

édesanyánk meghalt november 27-én 1959-ben pénteken hajnal 3 órakor és szombaton temettük el.” Nena halálhírére e sorok írója imígyen jegyezte le: „Ma este fél nyolc körül telefonált Etus néni, hogy déli tizenkettőkor meghalt Nena, életének 94. évében. Talán végelgyengülésben. Épp a napokban panaszkodott a húgának, milyen jó lenne már fönt pinennie a Kálvárián.”

Elkövetkezett hát számára ez a nap is, hiszen egész életében oda készült, a Kálváriára.

*

Túl a kilencvenen, kiemelték gyémánt magányából, kiráncigálták a maga teremtette univerzumából, szentélyéből, s elcipeltek megkönnyűdött, tehetetlen testét, már csak pihegő csontvázát néhány utcával arébb, ahol állítólag kegyetlen módon bántak vele. Nena ekkor már nem csupán önmaga számára volt terhes, teherré vált a „világ” számára is. Ez a világ mindig kapzsi és önző volt, és mindig kegyetlen. De míg Nena karjaiban, száraz karjaiban erő volt, és hit és bátorság a szívében, ellen tudott állni ennek az önző és kegyetlen világnak. Most azonban, ágyhoz kötödvé, túl a kilencvenen, teljesen kiszolgáltatottá vált. A szent életű asszony, aki elpityeredett egy lehervadt szárnyú lepke láttán, aki lélekarang hallatán mindig megállt egy pillanatra – hisz valaki számára megszűnt, örökre megszakadt minden –, ennek a világ fájdmát mindig magán cipelő s embertestvéreiről – de a bogarokról s a csillagokról se! – soha meg nem feledkező özvegynek most olyanokat vágtak a fejéhez, hogy „*maga sose fog már megdőglenni!*”, és hogy „*annyit zabál, hogy leeshet a fejünk fölül a házat*”. Ilyen szavakat hallgatva az út legvégén az ember talán mindent megbán; megbánja minden vétkét, azt is, amit elkövetett, és azt is, amit sohase követett el; megbánja, hogy erre a világra született, s most már minden maradék erejével azért könyörög a Teremtőhöz, hogy vegye magához; megbánja a sok szép krizantémot, amit mindig mások sírjára nevelt, (igaz, nem egészen Isten nevében, de hát élni kellett valamiből, bár kár volt); megbánja a milliárd virágmagot, amit abban a balga hitben termelt, hogy ezek kikelve megszépítik az emberek életét; megbánja, hogy örökké takaréklángon pislogtatta az életét, hogy elszomorodott és sírt mások vétkei miatt; megbánja, hogy tisztán próbált megállni ebben a földi mocsokban; megbánja, hogy a világra született. És rettegés és félelem nélkül vágyik oda, ahol a megváltás vár rá. Ám nem biztos, hogy a Nena ezt így mind végigzokogta. Lehetséges, hogy egyáltalán nem zokogott. Mert már annyi ereje se volt. És már könnye

se volt. Csak feküdt mozdulatlan, lehunyt szemmel, ki tudja, merre kocogva a csapat élén.

Betegágyán egyik ritka, de bizalmas látogatójának a fülébe súgta (fel fogadói nem szerették a látogatókat, nem szerették őket kerülgetni):

– Nem bírom a szükségemet végezni, kökemény a székletem.

– Majd hozok én magának egy kanál hashajtót – szaladt ki a látogató száján hangosan az ajánlat.

– Ide ne próbálja hozni – csattantak föl a háziak –, mert ha beadja neki, és összefossa magát, maga mossa ki a lepedőjét!

Ilyen szavakat volt kénytelen hallgatni. Milyenek voltak azok az elsők, azok a legelső, régen, az emlékezet előttiek, de amelyek mégis megragadtak emlékezetében, azok, amelyeket Szüle suttogott vagy dudorászott a fülébe? Hol vannak? Azok az édes szavak. Talán el sem hangzottak soha.

*

Egyszer így panaszkodott:

– Mostanában nagyon leesett az étvágyam.

Talán sosem is volt igazán jó étvágya. Ha meg éppen megkívánt valamit, egy jobb falatot, sajnálta érte a pénzt. Ezzel viszont nem is nagyon dobálózhatott. Tízszer is elvétált a bolt előtt, mire rászánta magát, hogy bemenjen azért a tíz deka kávéért. Elég zsugorinak tartották. Idősödve úgy főzte napi kis leveseit, hogy leszedte a sparhelt karikáit, s belesüllyesztette a fazekat a tűzszekrénybe: így az edény közelebb került a lánghoz, kevesebb szárízik, gally, csutka fogyott.

Ebben az időben a Németországban élő lánya rendszeresen küldözgette neki haza a márkákat. Évek múltán egy hazalátogatása alkalmával Nena nem állta meg, hogy el ne dicsekedjék a lányának. A fülébe súgta, nehogy meghallják a falak:

– Megvannak ám, mind megvannak.

– Mik vannak meg, édesanyám?

– A márkák. Amiket küldözgetsz.

Szegény azt várta, hogy a lánya most nagyon meg fogja ezért dicsérni. Épp az ellenkezője történt. Fellobbanó haragjában keményen megpörölte az öregasszonyt. Ő nem azért küldözgeti haza azokat a rohadt márkákat, hogy itthon élükre állítsák, hogy félrerakják őket, hogy legyen majd min civakodniuk az örökösöknek, hanem azért, hogy ha édesanyám megkíván valamit, vegye meg és egye meg.

Úgy látszik, a lány nem ismerte eléggé a saját édesanyját. Azt az özvegyet, aki harminchét éves korától teljesen magára volt utalva, ahogy

Ő maga szokta mondogatni: a tíz körmére. Ez az asszony pénzt szórni sosem tudott. Nem is nyílt rá alkalma. Ő már az ingyen kapott márkákat se tudta elszórni, „nyalánkságra”, „flancra” elkölteni. Félrerakta őket. Megőrizte őket az utolsó pfennigig. Milyen hálás lesz majd ezért a lánya, ha egyszer megsűjja neki.

Hát ez a hála. Lehordta a sárga földig. De még ha csak ezt kapta volna! Visszakérte tőle a két és fél éven át „fölhalmozott” márkákat.

Azt a bánatot! Nena nagyon tudott (s talán egy kicsit szeretett is) bánatoskodni. Ezzel szemben nem lehetett megbántani. Ha őt megbántották, nem vonult el, nem sértődött meg, nem nyalogatta a sebeit, csak bánatoskodott. Olykor-olykor szinte ez már jól is állt neki.

Ezúttal is csak bánatoskodott. De hogy egy rossz szót szőtt volna a lányára . . . Nenától rossz szót hallani nem lehetett:

– Mit csinál, Nena? Hogy van? – szoktuk volt kérdezgetni, bár leginkább tudtuk a választ:

– Kesergek.

– Ne keseregjen; minden madzagnak van vége.

– Tudom, kettő is.

– Hát éppen ezért . . .

– Ugyan – legyintett –, nem látjátok, hogy alig vagyok a világon.

De láttuk. Láttuk, hogy „keseregésében” is nagyon a világon van, hogy két kézzel kapaszkodik ebbe a világba, és hogy magas kora ellenére is süt belőle az élni akarás, az életrevalóság.

Nyolcvanhat éves korában kijelentette:

– Húsvétkor voltam utoljára a templomban; azóta itthon imádkozok Krisztus nevében, itthon még többet is, mint a templomban.

Itthon, a „szerzetescellájában”. Vagy éppen virágmagszelelés, -rostálás közben.

Különben mindig mondta. Ha nem a Miatyánk szövegét, talált mást. Megszólitotta a tárgyakat. Beszélgetett a házfallal, amit éppen tapasztott vagy meszelt, beszélt a kiskapához, ha kilazult a nyele, a tyúkjaihoz vagy a kutyájához, míg megvolt a házörzője. Beszélgetett a magányával, de volt kedves vagy éppenséggel évődő szava még – ahogy ő mondta – a poszgó bogárhoz is.

Egyszer egy összeszáradt, kiszikkadt fej fokhagymához, mielőtt szemétre dobta volna, így szól:

– Te nem erre a világra való vagy, kifelé!

Egy halottak napján fönt, a Kálvárián találkozunk. Nena ül a szülei sírján. Nem azért, hogy így virrasszon fölöttük, hanem mert elfáradt; elfáradt, miközben letről, a faluból fölkapaszkodott ide, s itt a temetőben is elfáradt, míg körbejárta a sírokat. Sok a sírja, a halottja a Kálvárián, már mindenkije fönt pihen, igen, az egész falu, akikkel valaha ott lent együtt élt, szenvedett és örült. Már mindenkit eltemetett, várja, hogy végre ő is sorra kerüljön.

Itt, a szüleinek a sírja sarkán különben jó elüldögelni, kicsit megpihenni. Itt, a Szüle sírján, vagy ahogy ő szokta mondani: Édesszülémén. Itt pihennek egy ideje az édesapja csontjai is, miután felvették és áthozták a közös temetőből.

Amikor meglát bennünket, egyszeribe földerül az arca, mint mindig. Most már azért, úgy látszik, neheze érik „bemutatnia” az örömnek és a meglepetésnek azt a feledhetetlen némajátékát, amit csak ő tudott megeleveníteni. De egy pillanatra feledve mindent: az éveket, a fájós lábát, bánatát, halottait, az arca felragyog. S örömmel mutatja meg a helyet a kápolna mellett, ahol nemsokára pihenni fog. Döbbenet látom rajta: ez az öröm teljes, egyenlő hófokú egyéb emberi örömökkel. Eljöhethet az idő, amikor az ember örvendeni tud annak is, ha megmutathatja valakinek a helyet, ahol a végső nyughelye lesz. De miért ne lehetne ez, ez is, teljes értékű öröm?

Különösen ha igazán kedvére való az a hely, mint Nenának is. Mert a temetőben is van „Alvég”, „Felvég”, „Gyepsor”, „Nagyutca”, „Kisutca”, „Kutyaszorító”, „Gatyaszárutca”; a temetőnek is van előkelőbb része, és van eldugottabb része; a temetőben sem egyformák a halottak: van, aki nehéz, drága márványtömb alatt nyugszik, s van, akire csak úgy rákaparták az anyaföldet, s úgy is hagyták, örökre elfeledve.

Nena mindig szerényen, szegényesen élt, a háza se volt hivalkodó, a falu egyik legeldugottabb részében húzódott meg. Nenát sosem vetette föl a pénz. Életében egyetlenegyszer gyűjtött össze tekintélyesebb összeget, de azt is visszavette tőle az, aki küldözgette neki, visszavette büntetésből, mert nem költötte magára. Mert nem költötte, szórta szét „nyalánkságra”, „flancra”. Nenának a saját erejéből – pedig folytonos sopánkodása ellenére igen szívós asszony volt – sohasem tellett volna a Kálvárián előkelő sírhelyre. Mégis ott vettek neki, a legelőkelőbb sorban. Talán éppen az, aki egyszer oly nagy méreggel visszavette tőle a márkákat.

Most boldogan vezet bennünket, hogy megmutassa azt a helyet. Mert már meg van véve neki a sírhely. S ez szemmel látható boldogsággal tölti

el. Már-már gyerekes örömmel. Ám van-e a gyerek öröménél tisztább öröm? Nena tehát még életében részesült abban a kegyben, amely sokunknak már csak halálunk után jut ki. Vagy akkor sem.

– Tudjátok – magyarázza –, ott lent, a Szüle közelében akartak nekem venni sírhelyet, azon a lejtős, gödrös részen. Nem megyek én abba a gödrösbe! . . .

Abba a *gödrösbe*. Mintha mindnyájunk útja nem oda vezetne, oda, a *gödrösbe*, sőt egyenesen a *gödörbe* . . .

*

Mindenki, aki a piacra termel, s ezek közül a legrangosabb művészeket se vonnám ki, örül, ha a portékája vevőre talál. Nena is ezek közé tartozott. Hányszor előadta abbéli örömét, amely a vidéki piacokról hazafelé tartva a forgalom megszámlálása szerzett neki. Amikor a piac eredményét mérték fel kofatársaival a zötyögő vonat fülkéjében. Milyen volt a piac? Ha elkelt a portéka, jó volt. De volt, amikor a piac csak közepes volt. Az is előfordult, hogy kimondottan rossz volt. Amikor még az úti-költség sem térült meg.

Nena azonban különbözött is a termelők, a művészek és a kofák többségétől. Egyszer pityergés közepette találtam.

– Mi a baj már megint, Nena?

Szállításra kész krizantémtenger fölött guggolt. Csakugyan habzó, tajtékzó krizantémtenger. Sikeres termés, a nagy virágfejek nem fagytak meg, a szirmok nem kócosodtak el, nem rozsdásodtak meg, ennél szebbet már kívánni se lehet. Igaz, Nena mindent megtett, hogy a termés szépen beérjen, hogy a legszebb virágzásában érjen be, mindenszentek tájékán. Óvta a nagy, súlyos virágfejeket fagytól, széltől, éjszakára sapkát húzott a fejükre, és bizonyára könyörgött, imádkozott is értük. Hát meg is őrizte őket a Jóisten. Oly szépek, hogy már festeni se lehetne szebbeket. Nena most mégis pityereg felettük.

– Elsíratom szegénykéimet, mielőtt a kezemből elindulnának a végső helyükre, a temetőbe.

Még akkor is a szemét törölgette, amikor a virágkereskedő lenyálazta tenyerébe a ropogós bankókat.

*

Egyszer még láthattam volna kedves, feledhetetlen alakját, de mire elértem a házát, erősen alkonyodott. Tudtam, hogy ilyenkor Nena már a lefekvéshez készülődik. Lábujjhegyen az ablaka alá osontam. Eszembe jutott az a régi történet, amikor szerelmet kunyerálva éjnek éjszakáján megkocogtatták az ablakát. Tréfáljam meg én is az öreglányt? Turbékoljam be neki, hogy engedjen be? Úgyis rögtön ráismerne a hangomra. Csak egy pillantást vettem a tenyéryni ablakra. Már be volt rajta húzva a függöny.

